

**ДО
НАУЧНОТО ЖУРИ
ПРИ ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
НА ВСУ „ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“**

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Емил Георгиев Константинов, преподавател във Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“

ОТНОСНО: дисертационен труд на тема: „Международните отношения в периода на Студената война“ за присъждане на научна степен „доктор на науките“ по професионално направление 3.6. „Право“, докторска програма „Международно право и международни отношения“

с кандидат: проф. д-р Надя Георгиева Бояджиева

1. Общо представяне на представените материали.

Със Заповед №273 от 07.03.2017 г. на Ректора на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ съм определен за член на научното жури за защита на дисертационен труд на тема: „Международните отношения в периода на Студената война“ за присъждане на научната степен „доктор на науките“ в професионално направление 3.6. „Право“, докторска програма: „Международно право и международни отношения“ с кандидат: проф. д-р Надя Георгиева Бояджиева.

Представеният от Надя Бояджиева комплект материали на хартиен носител и в електронна форма е в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за

прилагане на ЗРАС и Наредба № 12 за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ и научна степен „доктор на науките във ВСУ „Черноризец Храбър“.

Комплектът документи включва: 1. Дисертационен труд – 1 бр. в обем 409 стр.; 2. Автореферат към дисертационния труд – 1 бр. в обем 48 стр.; 3. Публикации по темата на дисертационния труд: 1 бр. студия, 7 бр. научно-изследователски статии, които се прилагат и списък на глави от книги по темата на дисертацията /общо 3 бр./, които не се прилагат, а също така и отделен списък на публикации по темата на дисертационния труд, публикувани след на научно-образователната степен „доктор“ /ВАК, 1999/, които не се прилагат /общо 7 бр./; 4. Автобиография на кандидата с приложения: списък на цитиранията и списък на публикациите на кандидата /общо 67 заглавия: монографични изследвания, студии и статии, както и съставителство и редакция на сборници, учебни помагала, пособия и ръководства за учебни цели /7бр./; 5. Предварителни рецензии, отзиви и становища за дисертационния труд от специалисти в областта на дисертацията / 5 бр./.

2. Кратки биографични данни за кандидата.

Кандидатът Надя Георгиева Бояджиева е професор по „Международно право и международни отношения“ от ПУ „Паисий Хилендарски“ /2013/. Притежава магистърска степен по „Право“ /Нов български университет/ и магистърска степен по „История“ /СУ „Св.Кл.Охридски“/. Работи в Главно управление на архивите при Министерския съвет като специалист, което ѝ позволява да придобие опит при работа с документи от Централния държавен архив, лични фондове и чужди архивни колекции. Бояджиева е редовен докторант в СУ „Св.Климент Охридски“, където е специализирала Нова и най-нова обща

световна история – обучение, което включва интензивни курсове по международни отношения. След успешна защита на дисертационния си труд по проблемите на съвременните международни отношения на тема: Американската политика във войната в Босна и Херцеговина /1989-1995 /, ѝ е присъдена научно-образователната степен „доктор“ от Висшата атестационна комисия /1999/. След успешно издържан конкурс за асистент по „Международно право и международни отношения“ в Юридическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“ в началото на 2000 г., тя постъпва на трудов договор като асистент в ПУ „Паисий Хилендарски“, където продължава да работи и в момента.

Както е видно от биографията на Бояджиева, тя има интензивна, амбициозна, последователна и дългогодишна научно-изследователска дейност. В близо двадесетгодишната си академична кариерата има множество специализации и квалификационни курсове. Това е свидетелство за нейния стремеж непрекъснато да допълва знанията си, да усъвършенства педагогическите си знания и умения като преподавател във Висше училище.

Списъкът на многобройните ѝ научни специализации, част от които са отразени в биографичната ѝ справка, говори за високата оценка на нейните качества от водещи световни академични институции. Тук ще спомена само следните по-важни: стипендиант на НАТО с научен проект по проблемите на опазването на мира и сигурността на Балканите след края на Студената война /2001-2003/; старши гост-изследовател по най-престижната програма на Държавния департамент на САЩ за международен научен обмен „Фулбрайт“, реализирана в Харвардския университет /2005-2006/; специализант в програмата на Залцбургския семинар по проблемите на сигурността /2003/; интензивен курс и диплома за регионална защита на правата на човека в утвърдения световен център -

Институт „Раул Валенберг“ по Международно хуманитарно право и права на човека, Швеция /2004/; Право на ЕС в Торунския университет /Полша/; разрешаване на невоенни конфликти в Института за невоенни конфликти /Вашингтон/ и Тафтс университет /Медфорд/ /2010/; Сигурност в Черноморския регион /Кенеди школа за управление, Харвард/ и др.

Към настоящия момент Бояджиева е професор в Института за Балканистика към Българската академия на науките. Тя заема длъжността професор-ръководител на Катедра „Международно и сравнително право“ в ЮФ на ПУ „П.Хилендарски“ като преподава лекционни курсове по задължителните учебни дисциплини „Права на човека“ и „Международни отношения“, както и редица курсове в областта на дисертационния труд в магистърските програми по международни отношения в рамките на ЮФ и Философско-историческия факултет на ПУ.

От 2014 г. тя е гост-професор в Харвардския университет с проект на тема: „Русия, НАТО и сигурността в Европа /2000-2014 г./, като продължава работата по този и други проекти и в момента.

Бояджиева е член на Асоциацията по международно право (Лондон), на Асоциацията по Международно право /София/, на Асоциацията по военна история, на Групата за изследване на Студената война /България/; Залцбургски семинар-алумни /Австрия/; алумни на Харвардски университет /САЩ/; Фулбрайт алумни, член на Асоциацията за руски, европейски и азиатски изследвания /САЩ/ и др. професионални и научни сдружения.

Работила е във водещи световни архиви като Архива на Станфордски университет, Архивите на Харвардски университет, Руския държавен архив за съвременна история, Руския държавен архив за социално-политическа история, Архива на Фондация „Горбачов“ /Русия/;

както и в библиотеки и архиви в университети и центрове във Великобритания, Германия, Полша, Чехия, Китай, Унгария и др.

Многобройните участия на академични форуми в България и в редица европейски държави, в Русия, САЩ, Канада и Китай демонстрират, че тя успешно работи във висококонкурентна международна академична среда.

3. Характеристика и оценка на дисертационния труд.

Приложеният списък на научни изследвания по темата на дисертацията показва, че Бояджиева проявява траен интерес към изследваната проблематика. Авторефератът е в обем на 48 страници и е структуриран правилно и представя основните цели, научно-изследователски задачи, методи на изследване и научни подходи, основните аспекти на съдържанието на отделните глави и основните изводи и по този начин отговаря на академичните изисквания за такъв род изследвания.

В настоящата рецензия основен предмет на оценка ще бъдат качествата на дисертационния труд на тема „Международните отношения по време на Студената война“. Следователно, трудът обхваща сравнително голям хронологически период на развитието на съвременните международни отношения, в който настъпват дълбоки промени в тяхната характеристика и актьорите на международната сцена.

Дисертационният труд е посветен на актуална и интердисциплинарна тема, поради което представлява определен научен интерес, но също така има и практическо приложение. Той отразява натрупаните знания, практически опит и преподавателска работа на кандидата Бояджиева в различни български университети /като ПУ, НБУ, СУ, Военна академия,

Академия на МВР, Дипломатически институт към МВнР/ и като гост-професор в чужди университети с лекции и курсове в областта на международните отношения, международното право и дипломация, външната политика, теорията и историята на международните отношения, конфликтологията, защитата на правата на човека и проблемите на сигурността.

Трудът представлява разработка на нов проблем за българската специализирана литература. Трудът притежава стройна структура – въведение, осем глави, заключение, списък на приложения /таблицы, изработени от автора и онагледяващи тезите на автора/ и използвани източници и литература(над 130 източници (монографии, статии и студии) на кирилица и близо 200 източници на латиница, архивни документи (публикувани и непубликувани); актове и документи (на кирилица и на латиница), справочници и периодичен печат), в общ обем от 409 стандартни машинописни страници. Въведението очертава основната цел, актуалността на изследването, научно-изследователските задачи, методите на изследване, характера на използваните източници и литература, както и документални свидетелства, които са в значителната си степен оригинални.

Трудът е добре разработен, структурата е логична.Тук ще очертая част от приносите на дисертационния труд, които условно могат да се разделят на теоретични, научни и теоретико-приложни, а именно:

1. Представен е оригинално и базиран на голям брой български и чужди източници прегледна причините, необходимостта от създаване на нова наука - за международните отношения, като се разглежда обекта и предмета ѝ, проблем, който е недостатъчно изследван в българската специализирана литература;

2. Разглежда се системата на международни отношения в етапа както в исторически план, така и на съвременно равнище – в епохата на глобализацията и взаимозависимия свят;
3. Посочено е мястото и връзката на науката за МОи другите хуманитарни и социални науки, като са посочени особеностите ѝ в сравнения с утвърдени научни направления като международното право, историческата наука, външната политика и дипломацията и др.
4. Направен е съвременен, базиран на нови източници, преглед на актьорите /участниците/ в МО, като е акцентирано върху засилващата се роля на новите актьори в международната система, вън от традиционните актьори – държавата и международните междудържавни организации;
5. Изключително внимание е обърнато на теорията на международните отношения. Разглеждането, систематизирането и обособяването на по-важните водещи теоретични направления и школи в съвременността според авторовото виждане *безспорен теоретичен принос* за изучаването ѝ в България;
6. Посочени са становищата на утвърдени изследователи в тази област, представители на водещите американски школи в международните отношения и международната политика;
7. Важно е да се подчертае, че са използвани оригинални трудове на водещи специалисти в изследваната област, до които авторът е имал непосредствен достъп в библиотеките на Харвардския университет, където се намира и понастоящем, което допринася за стойностите на труда за българската наука;

8. Особен интерес представлява приносът на дисертанта на изследване на проблемите в международната система в периода на Студената война като се отчита появата на новите теоретични школи, които се появяват през този период и се опитват да обяснят промените в световната система в двуполносният свят.
9. Особено важно е да се подчертае, че авторът е използвал интердисциплинарни подходи при изследване на различните аспекти на сложните процеси в двуполносният свят.
10. Заслужава особено внимание подчертаването на *правната ангажираност* на международните отношения. Този въпрос се засяга в по-голямата част от предложения проект: като например са разгледани въпроси, засягащи създаването, целите на ООН, функциите на органите на ООН, проблемът за ядреното оръжие, преди всичко с международното право.
11. Направен е анализ на опитите за определяне на понятието „агресия“ започнал още със създаването на Обществото на народите и не намерил категоричен и достатъчно ясен израз и в Устава на ООН, който поражда практически проблеми във връзка с компетенциите на Съвета за сигурност на ООН. Като анализира опитите за определяне на понятието „агресия“, започнали още със създаването на Обществото на народите и не намерили категоричен и достатъчно ясен израз и в Устава на ООН, авторът прави извода, че това обстоятелство поражда практически проблеми във връзка с компетенциите на Съвета за сигурност на ООН при решаване на конкретни случаи в МО за определяне дали и с използването на какви критерии действията на една държава могат да се квалифицират като „агресия“ или не.

12. Принос представлява анализа и изводите, свързани със значението на многобройните международни договори, споразумения, както и на множество други актове, имащи предимно политически характер и последиците им за международната политика в изследвания период. Подчертава се, че невинаги предварително може да се определи дали един политически или един правно-нормативен акт може да окаже по-голямо влияние на МО;
13. Важно е да се подчертае и практико-приложната страна на дисертационния труд, която е важна с оглед на интердисциплинарния характер. Изследваните проблеми представляват практически интерес за сравнително широк кръг институции и лица.
14. Анализите и изводите в труда могат да се използват за експертни анализи, при определянето на външнополитическия курс на държавата, при подготовката на стратегията, тактиката на съответните държавни органи, както и да бъдат полезни при изработване на политиката на държавата в областта на сигурността и подготовката на силите за сигурност;
15. От практическа гледна точка трудът може да се използва при осигуряване подготовката на административен състав за работа в национални органи и участие в международни организации и форуми;
16. Изводите на автора по отделните аспекти на МО по време на Студената война и непосредствено след нея са подкрепени с редица примери от международната практика, което може да бъде необходимо и полезно за практикуващи дипломати, юристи-международници, както и за целите на образователния процес във

ВУЗ и следдипломна специализация на служители от държавни ведомства.

Следва да посоча, че посочените дотук научни, научно-теоретични приноси и научно-приложни приноси на това първо и академично професионално представено изследване на международните отношения в периода на Студената война, не изчерпват в никакъв случай постиженията на труда.

Въпреки високите достойнства, към дисертационния труд могат да бъдат отправени следните критични бележки и препоръки:

На първо място, следва да посоча, че въпреки аргументацията на автора и уговорката, направена в увода, че изследването обхваща на най-важните тенденции от развитието на международните отношения в Европа по време на Студената война, намирам, че би било уместно в труда да се отдели място и на някои по-важни въпроси на Студената война в Азия, с което ще се осветлят не само отношенията между Вашингтон, Москва и държавите в Азия, но и сложните процеси в Азия и приоритетите на свръхдържавите там;

Второ, крайно недостатъчно е засегнат икономическият аспект на Студената война. Бояджиева прави уговорката, че трудът има за предмет проследяване, анализ и характеристика на политическите, правните, историческите и дори геополитическите аспекти на международните отношения в посочения период, но икономическият фактор винаги е бил сред водещите и не бива да бъде подценяван и отминаван без необходимото внимание. Намирам, че това е сериозен пропуск в изследването;

Трето, не е отделено необходимото внимание и място в изследването на формирането двата военно-политически блока – НАТО и Варшавския

договор; на целите, които преследват отделните правителства и на Изток, и на Запад, с присъединяването към единия или другия блок;

Четвърто, последователно и задълбочено е разгледан процесът на разведряването в Европа, който завършва със Заключителния акт от Хелзинки през 1975 г. Не е направен обаче анализ на краткотрайния процес на разведряване между свръхдържавите – САЩ и СССР, той остава частично засегнат и това е пропуск в изложението.

Пето, много малко място в анализа е отделено на външната политика на България, на нейните външнополитически приоритети и на мястото на България в международните отношения на Балканите, в Европа, на взаимоотношенията между България и другите държави от Източния блок, както и на отношенията между България и СССР, а така също и на отношенията на България с някои държави от Западния блок.

Следва да отбележа, че посочените несъвършенства на дисертационния труд, не намаляват високите достойнства на труда, част от които бяха посочени тук.

Вземането им под внимание от автора би могло да допринесе за засилване на достойнствата на труда. Публикуването на труда или на отделни негови части би запълнило една сериозна празнина в българската специализирана литература по разглежданите важни и актуални проблеми, предмет на изследване тук.

4. Лични впечатления от кандидата.

Познавам Надя Бояджиева като преподавал в пловдивския университет, където работихме в една катедра. Свидетел съм на нейното професионално развитие, още преди хабилитирането ѝ, като съм участвал като рецензент и в процедурата за конкурса ѝ за заемане на академичната

длъжност „доцент“. Нейното присъствие в научната колегия е силно, колегите я познават и уважават.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение на изложеното в настоящата рецензия, смятам, че предложеният дисертационния труд на тема: „Международните отношения в периода на Студената война“ от кандидата Надя Бояджиева за присъждане на научната степен „доктор на науките“ в професионално направление 3.6. „Право“, докторска програма: „Международно право и международни отношения“ **отговаря** на изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Р България, на Правилника за прилагане на ЗРАСи на Наредба № 12 за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ и научна степен „доктор на науките във ВСУ „Черноризец Храбър“. Кандидатът Бояджиева е представила *достатъчен брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС „доктор“*, по темата на хабилитационния труд. В представения хабилитационен труд *има оригинални теоретични и научни приноси и теоретични разработки с практическа приложимост.*

На основание на гореизложеното, давам убедено положителна оценка на дисертационния труд предлагам на уважаемите членове на научното жури да оценят високо достойнствата на дисертационния труд *и да присъдят на проф. д-р Надя Георгиева Бояджиева научната степен „доктор на науките“ в професионално направление 3.6. „Право“, докторска програма: „Международно право и международни отношения“.*

РЕЦЕНЗЕНТ:

/проф. д-р Емил Константинов/